

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ШЕРЕМЕТ ОЛЕГ СЕМЕНОВИЧ

УДК 343.85

**ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Класичному приватному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Денисова Тетяна Андріївна**, Академія Державної пенітенціарної служби, помічник ректора з наукової та науково-методичної роботи.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України **Гришук Віктор Климович**, Львівський державний університет внутрішніх справ, декан факультету № 6 (юридичного);

доктор юридичних наук, доцент **Бабенко Андрій Миколайович**, Одеський державний університет внутрішніх справ, професор кафедри кримінального права та кримінології;

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **Яковець Ірина Станіславівна**, Державна установа «Центр пробації», перший заступник директора.

Захист відбудеться 29 грудня 2018 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 27 листопада 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Організація ефективної системи запобігання і протидії злочинності є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн світу є надзвичайно важливим і складним завданням. Особливо це стосується країн з перехідною трансформаційною економікою, до яких належить і Україна. Тому підвищення ефективності запобіжних заходів у боротьбі із злочинністю є важливим напрямком внутрішньої політики сучасної держави.

Злочинність в Україні становить загрозу для безпеки всіх сфер життєдіяльності суспільства, завдає шкоди правопорядку, негативно впливає на соціальний, культурний та економічний розвиток, істотно підсилює рівень соціальної напруги в країні. Кризові явища в українському суспільстві, що охоплюють економічну, політичну, ідеологічну, соціально-побутову та інші сфери, знаходять вираження у кількісних та якісних показниках злочинності та ускладнюють криміногенну ситуацію. Негативні тенденції злочинності в період з початку 90-х рр. минулого століття і дотепер супроводжуються наростанням агресивної, насильницької поведінки, що іноді мають різні форми соціального протесту, у т.ч. самосуду й становлять досить серйозну соціальну проблему, яка створює загрозу життю та здоров'ю громадян. На сьогоднішній день в містах України склалася ситуація, яка потребує негайного вирішення проблем, а саме: відсутності дієвого контролю за екологічним станом, нецільового використання земельних ділянок, стихійної торгівлі, виконанням робіт, пов'язаних з порушенням благоустрою міста (незаконні розкопки), відсутністю громадського контролю за особами, схильними до вчинення злочинів і правопорушень тощо. Такі негаразди перетворюють українські міста на непривабливі, з високим рівнем криміногенності. Тому діяльність органів місцевого самоврядування щодо запобігання злочинам викликає зацікавленість і впевненість, що місцевій громаді необхідно посилювати їх владні повноваження у протистоянні злочинності. Сьогодні актуальною є теза про те, що державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні має бути спрямована на використання його можливостей, зокрема, щодо забезпечення неконфліктних відносин в етнонаціональній, культурній та конфесійній сферах, соціального міжсекторального партнерства між владою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства, створення умов для безпосереднього залучення до підготовки управлінських рішень зацікавлених суспільних груп, що сприятиме забезпеченню в державі суспільної злагоди, соціального миру, сталого розвитку та стабільності.

Проблема взаємодії органів місцевого самоврядування, громадських організацій із правоохоронними органами є також вкрай важливою і складною для суспільства, наприклад, у питаннях щодо створення воєнізованих збройних формувань. Так, з одного боку, вони в змозі активно й дієво протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, з іншого – наявність таких формувань може нести потенційну небезпеку для громадян. Більше того, зазначені формування (у випадку послаблення контролю) можуть перешкоджати здійсненню соціально-економічної політики держави та створювати загрозу для існування самої держави.

У науці проблеми протидії злочинності постійно привертають увагу вітчизняних вчених та зарубіжних вчених. Фундаментальними слід визнати наукові розробки як минулих років, так і поточних, завдяки яким сформовано суттєвий теоретичний доробок, що здатен вельми ефективно виконувати превентивні заходи. Це – численні праці з проблем кримінального, кримінально-виконавчого, кримінального процесуального права, кримінології, оперативно-розшукової діяльності тощо. В цьому контексті варто згадати роботи Г. А. Аванесова, Ю. М. Антоняна, А. М. Бабенка, О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, В. С. Батиргарєвої, В. М. Бесчастного, В. І. Борисова, А. М. Бойка, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, В. К. Грищука, Л. М. Давиденка, Л. М. Демидової, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джужи, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, В. П. Ємельянова, З. А. Загіней, А. П. Закалюка, А. Ф. Зеленського, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, Т. В. Корнякової, О. Г. Кулика, О. О. Кваші, О. М. Костенка, І. М. Копотуна, В. М. Кудрявцева, Т. Є. Леоненко, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, К. Б. Марисюка, Є. С. Назимки, Ю. В. Орлова, М. І. Панова, П. П. Сердюка, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, В. М. Трубникова, В. О. Тулякова, П. Л. Фріса, В. Б. Харченка, О. М. Храмцова, П. В. Хряпінського, В. В. Чернея, В. В. Шаблістого, В. І. Шакуна, П. Л. Фріса, Н. С. Юзікової, О. О. Юхна, І. С. Яковець та інших. У результаті досліджень, що проводилися за останні півстоліття названими вище та іншими фахівцями, у науковій літературі сформовано низку завершених теорій детермінації і протидії злочинності, а їх наукові здобутки створюють підвалини для подальшого пізнання проблем запобігання злочинам.

Разом з тим, значна кількість проблем запобігання злочинам територіальними громадами та їх уповноваженими органами залишається дискусійною або малодослідженою. Вирішення цих проблем можливе лише за умови наукового осмислення ролі і місця органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам.

Сьогодні однією з неодмінних умов інтеграції України до європейського співтовариства та європейської цивілізації є як дотримання права територіальних громад на місцеве самоврядування, так і забезпечення спроможності місцевих рад та їх виконавчих органів виконувати свої повноваження. Це означає, що органи місцевого самоврядування повинні мати виключні права на вирішення всіх питань, які мають місцеве значення. Саме громадянське суспільство, в особі органів місцевого самоврядування, повинно виконувати виключну роль у протидії протиправній поведінці окремих верств населення та вчинення ними злочинів.

Вищезазначений комплекс обставин і зумовив вибір теми дослідження та його основні напрями.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015.

Обрана тема також відповідає тематиці наукових досліджень кафедри кримінального права Класичного приватного університету «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина» (державний реєстраційний номер 0110U003958) та «Вплив

правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчу системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 4 від 26 грудня 2012 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є визначення теоретико-правових засад кримінологічного забезпечення органами місцевого самоврядування правопорядку на місцевому рівні та розробка науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення правового регулювання і здійснення повноважень органами місцевого самоврядування щодо забезпечення запобігання злочинам.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

– дослідити сучасний стан наукової розробки питань запобігання злочинам органами місцевого самоврядування та оцінити стан науково-методичного забезпечення протидії злочинності;

– вивчити історичні, філософські і загальнотеоретичні погляди на участь суспільства та громадськості у запобіганні злочинам;

– розглянути методологію кримінологічного забезпечення запобігання злочинності органами місцевого самоврядування;

– дослідити структуру та основний зміст функцій органів місцевого самоврядування як суб'єктів запобігання злочинам;

– проаналізувати систему кримінологічного забезпечення запобігання злочинності та оцінити місце органів місцевого самоврядування у системі загальних суб'єктів запобігання злочинності;

– розглянути стан нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування;

– охарактеризувати криміногенну ситуацію в Україні в цілому і на місцевому рівні та встановити причинно-наслідковий зв'язок між показниками злочинності та участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам;

– з'ясувати основні фактори, що детермінують сучасну злочинність в Україні, зокрема, на регіональному рівні;

– визначити межі повноважень органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам та напрями удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єктів запобігання злочинам на загальносоціальному, кримінологічному та індивідуальному рівнях;

– надати характеристику застосовуваним формам взаємодії по забезпеченню запобігання злочинам органів місцевого самоврядування та поліції, інших правоохоронних й судових органів;

– оцінити кримінологічний механізм захисту прав і свобод громадян органами місцевого самоврядування й державою від кримінальних загроз в умовах глобалізації;

– узагальнити міжнародний та зарубіжний досвід запобігання злочинам органами місцевого самоврядування та визначити можливість запровадження позитивного досвіду регулювання такої діяльності в Україні на місцевому рівні;

– охарактеризувати сучасні проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування та державними установами, органами і об'єднаннями по запобіганню злочинам;

- визначити напрями співпраці органів місцевого самоврядування із установами виконання покарань та органами пробації;
- надати пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового та науково-методичного забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері діяльності органів місцевого самоврядування щодо запобігання злочинності на регіональному рівні

Предметом дослідження є органи місцевого самоврядування як суб'єкт запобігання злочинам.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, завдяки якому найбільш повно може бути з'ясовано сутність понять, що характеризують процеси становлення, трансформацію й сучасне забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування. Саме діалектичні ідеї дозволяють пояснити не тільки логіку формування тих чи інших понять, а й їх кримінологічну значущість і універсальність. На даному методологічному фундаменті використовувалися методи дослідження, які були визначені відповідно до поставлених у роботі мети і завдань дослідження, а також з урахуванням його об'єкта та предмета. У дисертаційному дослідженні використано сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання соціально-правової дійсності, що дозволило забезпечити об'єктивність та достовірність отриманих даних. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат теорії протидії злочинності (розділ 2, підрозділи 2.1–2.3), визначено сутність, функції, особливості та значення кримінологічного забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування та їх місце у структурі суб'єктів запобігання злочинності (підрозділи 2.2–2.3). Виявленню закономірностей виникнення самоорганізації суспільства, його взаємозв'язку із владними структурами держави, розвитку інституту запобігання злочинності в рамках розвитку української та зарубіжної кримінологічної думки і ефективності такої діяльності органами місцевого самоврядування на різних етапах розвитку сприяв історичний метод (підрозділи 1.1–1.2). Порівняльно-правовий та логіко-нормативний методи використовувались при дослідженні кримінологічного механізму захисту прав, свобод, честі і гідності громадян та ділової репутації територіальних громад, їх уповноважених органів місцевого самоврядування від кримінальних загроз в умовах глобалізації (підрозділи 1.1–1.2). Тлумачення правового змісту того чи іншого чинного закону залежно від конкретних умов було здійснено за допомогою юридичної герменевтики (підрозділ 2.1.). Із використанням системно-структурного методу досліджено стан, структуру і визначено основні тенденції запобігання злочинності в Україні (підрозділ 3.1–3.2). Системно-функціональний метод застосовано для вивчення проблем в організації та здійсненні окремих видів кримінологічного забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування (підрозділи 3.3, 4.1, 4.2, 5.1, 5.2). Конкретно-соціологічні методи дослідження (анкетування, опитування тощо) використано для вивчення думки фахівців відносно розглянутих проблемних питань (розділи 2–5). Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних напрямів

удосконалення та оптимізації кримінологічного забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування (підрозділи 2.3, 3.3, 4.3, 5.3, висновки).

Зазначені та деякі інші методи пізнання у сукупності з найважливішими теоретичними положеннями, пізнавальними принципами та науковими парадигмами складають теоретико-методологічні засади дисертаційного дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології, кримінального, кримінально-виконавчого права, психології.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади організації діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єкту запобігання злочинів.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації та інших правоохоронних відомств за 2007–2017 роки; анкетування 535 респондентів (представників влади, органів місцевого самоврядування, працівників правоохоронних органів, науковців, членів громадських організацій); опитування 110 працівників суду та установ Державної кримінально-виконавчої служби України; контент-аналіз 472 документів: рішення органів влади, місцевого самоврядування та громадських об'єднань з питань запобігання злочинам; данні щодо структури та динаміки злочинності в Чернігівському регіоні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, в якому з урахуванням законодавства, досягнень теорії і практики, висунуто низку концептуальних у теоретичному та прикладному аспектах положень і висновків, які розкривають сучасний стан розвитку органів місцевого самоврядування, їх місце, роль та функції як у загальній системі суб'єктів запобігання злочинності, так і у запобіганні окремим видам злочинів, показують причинно-наслідковий зв'язок між показниками злочинності та участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам. Основні положення, що містять елементи новизни, полягають у такому:

вперше:

– предметно розглядається діяльність органів місцевого самоврядування як самостійного суб'єкту запобігання злочинам, задля цього уточнено способи та методи вдосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання повноважень органів місцевого самоврядування в сфері забезпечення запобігання злочинам, зокрема охорони громадського порядку та профілактики правопорушень в межах регіону;

– встановлені еволюційні тенденції розвитку кримінологічного пізнання участі органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам, обґрунтовано доцільність застосування історичного досвіду муніципальних органів, що діяли на території України, у формуванні сучасної системи забезпечення правопорядку на регіональному рівні;

– розмежовано зміст повноважень органів місцевого самоврядування та територіальної громади у запобіганні злочинам. Органи місцевого самоврядування є

концентрованим вираженням влади територіальних громад, вони наділені самостійністю при вирішенні питань, що входять до їх компетенції і, разом з цим, несуть відповідальність перед виборцями, у тому числі за організацію безпеки громадян та запобігання злочинам на регіональному рівні;

– доведено доцільність наділення органів місцевого самоврядування організаційною та координуючою функціями щодо діяльності правоохоронних органів з метою уникнення дублювання правоохоронних функцій. В умовах децентралізації виникає необхідність створення єдиного координуючого органу, що зможе обмежити пріоритет відомчих інтересів, усунути виникаючі протиріччя та неузгодженості в роботі. Показано причинно-наслідковий зв'язок між показниками злочинності та участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам;

– запропоновано наукові позиції щодо вдосконалення повноважень органів місцевого самоврядування в сфері забезпечення запобігання злочинам на регіональному рівні за такими ключовими напрямками як нормативно-правовий, організаційний та інформаційний;

– виявлено й оцінено зв'язок між спільною діяльністю органів місцевого самоврядування та муніципальною поліцією та визначено необхідність їх двоїстого положення при узгодженні та взаємодії по запобіганню окремим видам злочинів та забезпечення публічного порядку та безпеки;

– запропоновано авторський підхід щодо оцінки рівня безпеки суспільства шляхом виявлення негативних проявів, що найбільш впливають на розвиток суспільства, провокують виникнення криміногенних факторів, детермінують окремі види злочинів та обґрунтовані напрямки нейтралізації таких факторів через взаємодію органів місцевого самоврядування з управліннями освіти, засобами масової комунікації, медичними закладами та правоохоронними органами;

– обґрунтовано теоретичну позицію, що побудова ефективної системи запобігання злочинам можлива в умовах часткового (правомірного) обмеження прав людини та встановлення пріоритету інтересів колективної безпеки у порівнянні з індивідуальними правами. Одночасно констатовано, що сучасні заходи запобігання злочинам не повинні обмежувати право на життя, свободу слова, захист від тортур та жорстокого поводження, від дискримінації за усіма ознаками, а також право на доступ до правосуддя;

– визнано доцільність втручання органів місцевого самоврядування в діяльність установ виконання покарань, що розташовані в регіоні, у формі контролю та нагляду за забезпеченням прав і свобод як засуджених, так і персоналу. Акцентовано, що найбільш перспективним та ефективним в цьому аспекті має стати саме надання допомоги в процесі взаємодії з органами пробації та установами виконання покарань та окреслено такі напрямки;

удосконалено:

– науковий підхід до структури механізму взаємодії щодо захисту прав і свобод громадян органами місцевого самоврядування та правоохоронних органів від кримінальних загроз в умовах глобалізації. Доповнено позицію про необхідність класифікації заходів запобігання злочинам, що реалізуються як виключно органами місцевого самоврядування, так і у їх взаємодії із правоохоронними органами та й іншими установами, органами і об'єднаннями по запобіганню злочинам;

– положення про доцільність глибокого вивчення органам місцевого самоврядування міжнародної практики та позитивного досвіду запобігання злочинам у зарубіжних країнах. Запропоновано перейняти досвід країн, у яких органи місцевого самоврядування спрямовують свою діяльність на запобігання злочинам через форми та методи запобіжного впливу;

– позицію про необхідність заборони створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, зокрема, новостворених національних дружин, оскільки це негативно сприймається переважною частиною суспільства. Вказані можливі ризики у зв'язку з діяльністю новостворених національних дружин на тлі протистояння різних політичних сил, виникнення коаліцій, опозицій, що спричинює у суспільстві стурбованість, розбрат і побоювання за власне життя;

дістало подальшого розвитку:

– наукові погляди на концепцію кримінологічної безпеки, як особливого елемента національної безпеки України. Зокрема, кримінологічну безпеку людини в суспільстві пропонується розглядати як стан захищеності від того, що є необхідним для її нормального функціонування й життя особи, від сваволі, що проявляється у вигляді злочинів та правопорушень;

– наукові положення щодо методології дослідження кримінологічного забезпечення запобігання злочинності, яку становить сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що дало можливість сформулювати авторські дефініції понять «органи місцевого самоврядування», «територіальні громади», «об'єднання громадян місцевих громад» з уточненням їх значення як суб'єктів запобігання злочинам;

– судження про необхідність обов'язкового врахування регіональних особливостей характеристики криміногенної ситуації в Україні та виявлених основних факторів, що можуть сприяти росту злочинності для розробки загальносоціальних, спеціально кримінологічних та індивідуальних заходів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження теоретичних та практичних проблем запобігання злочинам органами місцевого самоврядування та розробки відповідних пропозицій (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 15 травня 2018 р.);

– правотворчій діяльності – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері організації та здійснення запобігання злочинності за допомогою місцевих громад та органів місцевого самоврядування (Лист про використання матеріалів дисертаційного дослідження у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування від 6 листопада 2018 р. № 6-11/2018);

– правозастосовній діяльності – для удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування та судових і правоохоронних органів у сфері запобігання

злочинності та застосуванні інших заходів кримінально-правового і кримінологічного впливу (Довідка Чернігівської обласної ради про апробацію результатів дисертаційного дослідження від 18.05.2018 р. № 01-05/1108; Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність структурних підрозділів Чернігівської міської ради від 16.05.2018 р. № 1-23/559; Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність структурних підрозділів Іванівської сільської ради Чернігівського району Чернігівської області від 25.05.2018 р. № 795; Довідка Головного управління Національної поліції в Чернігівській області про апробацію результатів дисертаційного дослідження від 23.05.2018 р. № 02-04/2142).

– навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінологія», «Кримінологічне прогнозування та профілактика злочинності», підготовці підручників, методичних матеріалів, навчальних посібників із зазначених дисциплін (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету від 10 квітня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, всі результати представленої роботи, сформульовані у ній висновки, положення та рекомендації, обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У колективній монографії «Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу» розділ «Окремі питання участі місцевої громади у запобіганні злочинам в Україні» розроблено автором самостійно. Також самостійними є відповідні розділи навчального посібника «Кримінологія. Загальна частина». У тезах доповідей «Реалізація соціально-відновлювальної функції покарання членами релігійних та громадських організацій», «Соціальний контроль: від радянського періоду до сучасності», «Науковці, практики та пересічні громадяни про злочинність в Україні та суспільну протидію їй», опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача полягає в аналізі участі органів місцевого самоврядування у протидії злочинності, взаємодії правоохоронних органів, громадських організацій та визначенні необхідності соціального контролю. Власні теоретичні розробки здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях становлять більше 50 %. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувались.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертантом на наступних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах: «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 2013 р., 2014 р., 2015 р.); «Актуальні проблеми публічного та приватного права» (м. Запоріжжя, 2013 р., 2014 р.); «Теоретичні засади та практика реалізації правової політики» (м. Запоріжжя, 2013 р.); «Крымские юридические чтения» (м. Сімферополь, 2014 р.); «Заходи кримінально-правового впливу: проблеми нормативної регламентації та ефективності застосування» (м. Одеса, 2014 р.); «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Київ, 2014 р.); «Протидія злочинності: теорія та практика» (м. Київ, 2014 р.); «Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків» (м. Харків, 2014 р.); «Актуальні проблеми

кримінального права» (м. Київ, 2014 р.); «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції» (м. Харків, 2015 р.); «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції» (м. Харків, 2015 р.); «Кримінальне покарання: традиції та новації» (м. Полтава-Харків, 2015 р.); «67-й річниця прийняття Загальної декларації прав людини» (м. Запоріжжя, 2015 р.); «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України» (м. Київ, 2016 р.); «П'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2016 р.); «68-й річниця прийняття Загальної декларації прав людини» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 2017 р.); «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав та свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 2017 р.); «Кримінальне покарання: традиції та новації» (м. Чернігів, 2017 р.); «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності» (м. Одеса, 2017 р.); «Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Дніпро, 2018 р.); «Приоритетные направления развития правовой системы общества» (м. Гомель, Республіка Білорусь, 2018 р.); «Митна політика України: економічні та правові аспекти» (м. Запоріжжя, 2018 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, одній колективній монографії, одному навчальному посібнику, 21 статті, що опубліковані у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 4 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, 26 працях апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, які об'єднують 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та 17 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 503 сторінки, з яких основний текст дисертації займає 391 сторінку, список використаних джерел розташований на 54 сторінках (571 найменування), додатки – на 33 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, формулюються об'єкт, предмет, мета та задачі дослідження, визначаються теоретико-методологічні основи й емпірична база, обґрунтовується наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, форми апробації та структура дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Методологічні та історико-правові положення кримінологічного пізнання участі органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Філософсько-правові погляди на участь суспільства у запобіганні злочинам»* на підставі аналізу думок вчених та дослідження історичних і законодавчих приписів, було встановлено стан розвитку запобігання злочинності в епоху Стародавнього Сходу, античний період, середні віки та до початку ХХ

століття й показано роль у цих процесах громадянського суспільства з його уповноваженими органами. Підтверджено, що незважаючи на суперечливу природу, суворість, протягом багатьох тисячоліть покарання було основним запобіжним засобом для стримування злочинності. В різні часи поряд із покаранням поступово посилювалась роль релігії як регулятора суспільних відносин. Але як реакція на середньовічну жорстокість, XVII ст. знаменувало собою розцвіт гуманізму. Поступово, поряд з релігійним впливом, з розвитком людської цивілізації, посилювався громадський виховний вплив, що підтверджують чисельні дослідження того часу. Проявами громадського впливу були осуд, застереження, стимулювання та покарання, а також різноманітні форми соціального контролю: від селянських зборів, дворянського осуду до громадського контролю за виконанням покарань.

Констатовано, що запобігання злочинності одержало свій розвиток у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених XVIII-XX ст.ст., у яких було закладено соціальні, кримінологічні, кримінально-правові, кримінально-процесуальні, соціологічні, криміналістичні, організаційно-управлінські, моральні основи запобігання злочинності.

У підрозділі 1.2 *«Участь громадськості у запобіганні злочинам в радянський період»* аргументується необхідність дослідження практики участі громадськості та її органів самоврядування у підтриманні правопорядку. Підтримуються думки В. Я. Тація, В. В. Голіни та М. Г. Колодяжного, що важливим завданням є вивчення досягнень правової науки і практики з метою збереження набутих цінних знань і досвіду для його подальшого використання в нових соціально-економічних умовах.

Зазначено, що до середини 50-х років XX ст. не було жодного цілісного нормативного акту (крім окремих положень, постанов, резолюцій тощо), котрий би регулював питання запобігання злочинам, як практично не було й ґрунтовних кримінологічних досліджень. Лише у 60-х роках XX століття в СРСР склалася цілісна система суб'єктів запобігання злочинам, де громадськість відігравала домінуючу роль. З початком 60-х і до кінця 70-х років, територіальні громади, громадські організації та окремі громадяни активно приймали участь у мережі організацій, які не тільки надавали допомогу правоохоронним органам, а й виконували функції контролю, виховання населення, проводили культурно-масову роботу, розповсюджували правові знання тощо. Розкрито роль органів місцевого самоврядування у діяльності добровільних народних дружин, комісій у справах неповнолітніх, спостережних комісій, товариських судів, ради громадських опорних пунктів охорони порядку та ін., що дало можливість переконатися у важливості втручання громади у процеси, пов'язані із запобіжним впливом.

У підрозділі 1.3 *«Сучасний стан наукової розробки питань запобігання злочинам органами місцевого самоврядування»* проаналізовано наукові розробки періоду від 90-х років XX ст. до сьогодення. Проведені останніми роками дослідження показали, що вжиті заходи та профілактичні дії не повною мірою відповідають криміногенній ситуації, яка склалася в країні, і тому не можуть привести до корінного підризу основ і бази такого роду кримінальних проявів.

Одночасно зазначено, що питання запобігання та протидії злочинності в контексті всеохоплюючої інтеграції, займає одне із ключових місць, а тому у XXI ст.

створення надійної системи запобігання злочинності в Україні має бути одним із пріоритетних напрямків державної політики по забезпеченню безпеки суспільства. Вказано, що загальні питання участі територіальних громад запобіганні злочинам було висвітлено в працях О. М. Бандурки, В. С. Батиргарєєвої, В. М. Бесчасного, Б. М. Головкина, В. К. Грищука, О. М. Литвинова, В. І. Шакуна та ін. Найбільш глибокі дослідження участі органів місцевого самоврядування на регіональному рівні були проведені А. М. Бабенком, Р. С. Веприцьким, В. В. Голіною, О. В. Лисодедом, М. Г. Колодяжним, С. С. Шрамко.

Роботами в галузі адміністративного права, дотичними до розглядуваної проблематики, стали монографії А. Р. Лещуха «Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері профілактики адміністративних правопорушень: організаційно-правове забезпечення» (2012 р.) та Ю. С. Назара «Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень» (2012 р.).

Констатовано, що незважаючи на проведені наукові розробки, раціональні міркування усіх згаданих в цьому підрозділі фахівців, питання участі органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам залишаються малодослідженими, а потенціал громади – до кінця не вичерпаний.

У підрозділі 1.4 «*Методологія кримінологічного забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування*» здійснено понятійний аналіз методології в загальнонауковому та правознавчому аспектах, розкрито її структуру, показано роль окремих її компонентів у дослідженні тих чи інших аспектів теми.

На основі ідей та підходів, зазначених у наукових розробках таких методологів як В. К. Гришук, І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, Д. А. Керимов, М. І. Козюбра, О. М. Костенко, О. Є. Маноха, М. І. Панов, П. М. Рабінович, В. М. Селіванов, В. Я. Тацій, О. Д. Тихомиров, Ю. С. Шемчушенко та інших, сформульовано власне бачення теоретико-методологічних засад дослідження. Виходячи з діалектичного методу наукового пізнання, конструйовано шляхи наукового пошуку в історико-філософському та філософсько-правовому вимірі, оскільки саме діалектичний метод найбільш повно може бути використано для аналізу сутності понять, що характеризують процеси становлення, трансформацію й сучасне забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування.

Наукова парадигма дослідження представлена системою відповідної сукупності загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання соціально-правової дійсності, що дозволило забезпечити об'єктивність та достовірність отриманих даних.

Розділ 2 «Поняття, основний зміст функцій та місце органів місцевого самоврядування у системі суб'єктів запобігання злочинам» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 2.1 «Поняття «органи місцевого самоврядування» та проблеми їх термінологічного використання кримінологічною наукою» присвячено розкриттю змісту понять, що складають термінологічну основу кримінологічного дослідження, їм надано характеристику, проведено розмежування змісту та обсягів повноважень, встановлено вихідні нормативні засади їх існування та застосування.

До числа ключових категорій дослідження віднесено поняття «грумада», «місцеве самоврядування», «територіальна грумада», «об'єднання громадян місцевих грумад», «органи місцевого самоврядування», «громадянське суспільство», котрі в науковій літературі та нормативних документах не мають єдиного тлумачення. З аналізу положень Конституції України, Законів України, а також інших норм, можна зробити висновок, що національне законодавство основним або первинним суб'єктом системи місцевого самоврядування визначає територіальну грумаду села чи добровільного об'єднання у сільську грумаду жителів кількох сіл, селища, міста, яка як безпосередньо (самостійно) так і через органи місцевого самоврядування вирішує питання місцевого значення в межах повноважень визначених Конституцією та законами України. У роботі зроблено висновок щодо термінологічного визначення понять «грумада», «об'єднана територіальна грумада», «територіальної грумади» та «органи місцевого самоврядування». У дослідженні при застосуванні терміну «місцеве самоврядування» використовується комплексний підхід та пропонується визначати його як діяльність виборчих органів самоврядування, їх посадових та службових осіб у напрямі реалізації завдань щодо запобігання злочинності та окремих видів злочинів, а також участь грумади в цій діяльності як через створені органи місцевого самоврядування, так і через прояв інших видів громадських ініціатив. Ведучи мову про органи місцевого самоврядування, береться до уваги увесь спектр суб'єктів та ініціатив, що відносяться до проявів цього поняття, а його розуміння не обмежується виключно з позиції тлумачення профільного закону.

Акцентовано увагу на тлумаченні поняття органу місцевого самоврядування саме як рівнозначного суб'єкта у системі запобігання злочинам. Доведено, що саме утворювані місцевим самоврядуванням громадські структури та ініціативи мають виступати рушійною силою та засобом забезпечення запобіжної функції. При цьому об'єктом запобіжної діяльності органів місцевого самоврядування є вся територія адміністративної одиниці, на яку поширюється діяльність відповідних органів місцевого самоврядування.

Констатовано, що система місцевого самоврядування на сьогодні не у повній мірі задовольняє потреби суспільства, особливо щодо забезпечення його захисту від злочинних проявів та правопорушень. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних грумад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях, що може детермінувати злочинність. Удосконалення потребує також система територіальної організації влади з метою підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території.

Таким чином, громадянське суспільство безпосередньо і через органи місцевого самоврядування повинно представляти спільні не тільки місцеві інтереси щодо забезпечення громадської безпеки, а й інтерес усього суспільства у запобіганні злочинності.

У підрозділі 2.2 «Основний зміст функцій органів місцевого самоврядування як суб'єктів запобігання злочинам» визначено основні функції органів місцевого самоврядування та розкрито їх зміст. Підкреслено, що органи місцевого самоврядування є носієм функцій і повноважень щодо забезпечення громадської безпеки на певній території, поряд із правоохоронними органами. Такий підхід відповідає положенням, закріпленим у Європейській хартії місцевого самоврядування (ст. 3), де передбачається, що місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення.

Проаналізовано зміст основних функцій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав, свобод та інтересів громади на законодавчому та правозастосовному рівнях: а) регулятивної; б) охоронної; в) виховної. Акцентовано увагу на тому, що при реалізації функцій виконавчих органів місцевих рад Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» фактично закладений дуалізм їх підпорядкування. Зокрема, з питань власних повноважень вони підконтрольні і підзвітні радам, а з питань виконання делегованих повноважень – відповідним органам виконавчої (державної) влади. Такий підхід законодавця не в повній мірі відповідає принципу правової та організаційної самостійності органів місцевого самоврядування, оскільки фактично територіальна громада в особі сільської, селищної, міської ради усувається від контрольних функцій виконання власними виконавчими органами делегованих повноважень.

Констатовано, що у питаннях про правові основи запобігання злочинам доцільно наділити органи місцевого самоврядування організаційною та координуючою функціями щодо діяльності правоохоронних органів. З цією метою необхідно внести зміни у нормативно-правові акти, які регламентують повноваження цих органів. Вказано, що спеціальні суб'єкти запобігання злочинам (правоохоронні органи) виконують переважно завдання із припинення та протидії злочинам, а не функції профілактичного характеру, тому основний наголос в цій діяльності повинен зосереджуватися саме на місцевому самоврядуванні. Зокрема, внесено пропозицію про доповнення Закону України «Про місцеве самоврядування» в частині покладання на місцеве самоврядування означеної функції, а також визначення форм і методів запобіжної діяльності цього суб'єкта.

У підрозділі 2.3 «Місце органів місцевого самоврядування у системі суб'єктів запобігання злочинності» визначено, що суб'єктами запобіжної діяльності необхідно вважати сукупність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та громадян, котрі здійснюють на різних рівнях планування й реалізацію заходів із запобігання злочинності та окремих видів злочинів, а також наділені певними правами та обов'язками й несуть відповідальність за досягнення задекларованих цілей.

Підкреслено, що важливе значення для реалізації завдань запобігання злочинам полягає не тільки у взаємодії органів місцевого самоврядування із правоохоронними органами на певній території. Органи місцевого самоврядування повинні виконувати координуючі, наглядові та контролюючі функції. Адже ефективність протидії злочинності та профілактичні заходи значною мірою

залежить від того, наскільки різноманітно й комплексно здійснюється підхід до розв'язання цих проблем, у який спосіб налагоджено спільну діяльність і контакт між органами місцевого самоврядування і правоохоронними органами в боротьбі з різними проявами злочинної діяльності.

Основними завданнями органів місцевого самоврядування повинні стати: створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України; задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг; участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм; розширення повноважень органам самоорганізації населення та громадським формуванням з охорони громадського порядку тощо. Заходи щодо виконання окреслених завдань сприятимуть зменшенню рівня напруги у суспільстві, ризиків вчинення правопорушень та злочинів на побутовому ґрунті.

Багатовекторність застосування запобіжного впливу не дає можливості надати вичерпний перелік тих чи інших заходів. Необхідно мати на увазі, що частину з них органи місцевого самоврядування в змозі виконати самостійно, але більшість заходів повинні застосовуватись комплексно, а саме в залежності від того, які сили об'єднуються для вирішення певної проблеми, об'єкта та способів застосування.

Розділ 3 «Доктринальні та практичні засади запобігання злочинам органами місцевого самоврядування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Загальна характеристика криміногенної ситуації в Україні й Чернігівському регіоні» аналіз сучасного стану соціально-політичних, економічних, правових та організаційних засад функціонування вітчизняного державного механізму й розвитку суспільства дає можливість з очевидністю констатувати негативний розвиток криміногенної ситуації в Україні. За останні 10 років кількість злочинів в Україні та в окремих її регіонах збільшилася майже у двічі. Зафіксовано такі статистичні особливості криміногенної обстановки у регіонах, як негативна динаміка, збільшення інтенсивності злочинності та окремих її видів. Привертають увагу якісні особливості структурного розподілу та концентрації злочинності й окремих її видів. Особливо чітко це простежується у розрізі окремо взятого регіону. Відмінності між регіонами в абсолютних показниках злочинності сягають 6-7 – кратного, а у коефіцієнтах на 100 тис. населення – 2-3 – кратного розміру. Особливості географічного розташування Чернігівської та розташованих біля неї областей характеризуються їх наближеністю до кордонів, що полегшує ведення протиправної діяльності, підсилює привабливість злочинної діяльності з точки зору планування та вчинення злочинів, зникнення з місць їх вчинення та уникнення кримінальної відповідальності.

Чернігівська область є одним із «лідерів» у своїй групі за кількістю та питомою вагою злочинів проти власності від загальної структури злочинності (лише за 2017 р. +64 %). Для порівняння, у Київській області зареєстровано збільшення на 58,8 %, у Сумській – на 60 %. Абсолютну більшість складають крадіжки, шахрайства, грабежі та розбої. На другому місці – злочини проти життя та здоров'я особи. На третьому місці за поширеністю у Чернігівській області опинилися злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Звертають на себе увагу динамічні особливості окремих видів злочинів практично в усіх Північних регіонах, а саме: протягом 2008–2017 рр. відбулося чотириохразове збільшення крадіжок на фоні дворазового зменшення виявлення грабежів і розбоїв і трьохкратного зростання вбивств. Наприклад, тільки у Чернігівській області впродовж 2008 по 2017 рр. реєстрація крадіжок зросла з 1791 до 7937; реєстрація грабежів зменшилася з 452 до 229; у той час, як кількість вбивств збільшилася з 74 до 124 випадків. Якщо по Україні, станом на 2017 рік, у середньому фіксувалося 38274 (7,3 % від загальної злочинності) злочини проти життя та здоров'я особи, то у Чернігівській області їх зареєстровано 1622 (11 %); у Київській – 1795 (7 %); у Сумській – 1123 (9 %); і у Полтавській – 1753 (7,7 %). Отже, злочини проти життя та здоров'я особи у Чернігівській області чинять найбільший тиск на дестабілізацію криміногенної обстановки у регіоні. Одним з найнебезпечніших різновидів злочинів цього виду є вбивства: у 2017 р. порівняно з 2008 р. їх кількість зросла майже у два рази – з 74 до 124 випадків, що ставить регіон у розряд небезпечних для життя та здоров'я людини. Інтенсивність умисних вбивств у Чернігівській області складає 11,9 злочинів на 100 тис. населення (для порівняння, коефіцієнт умисних убивств у Східній Європі дорівнюється 9,8 на 100 тис. населення; у Північній Америці – 9, у Західній Європі – 3,5; в арабських країнах – 2,4).

Зазначено, що більшість (74 %) території Чернігівської області знаходиться у групі з високим та дуже високим рівнем кримінальної враженості, а отже і характеризується вкрай складною криміногенною обстановкою. Лише у 17,3 % населених пунктів криміногенна обстановка є відносно контрольованою та на 8,7 % території її можна визнати задовільною.

Доведено наявність причинно-наслідкового зв'язку між показниками злочинності й участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам.

Підрозділ 3.2 «Характеристика основних факторів, що детермінують злочинність» висвітлює системну кризу в усіх сферах – економічній, політичній, ідеологічній, духовній тощо, як головний фактор кримінальної враженості суспільства. Зазначено, що ця криза спровокувала зневіру людей і відмову від існуючих тисячоліттями традицій та ціннісних орієнтирів. Через розповсюдження агресії, насильства, беззаконня збільшилась у рази кількість тяжких насильницьких злочинів, особливо вбивств. На фоні зростання тіньової економіки, розшарування населення, майнової поляризації, безробіття, суттєво зросла кількість крадіжок, грабежів, розбійних нападів тощо.

Серед основних детермінантів злочинності вказується, з одного боку, на високий протестний потенціал суспільства, поширення випадків його реалізації в незаконних, екстремістських формах; наявність конфліктних ситуацій міжконфесійного та міжетнічного характеру. Разом з цим, витрачання значних коштів на утримання підрозділів Збройних Сил України, правоохоронних органів в зоні ООС, їх матеріально-технічне та інші види забезпечення призвело до неконтрольованого розповсюдження вогнепальної зброї й вибухівки на усій території України, що є наслідком ведення масштабних бойових дій. З іншого, зростання серед населення алкоголізму, наркоманії, пропаганда насильства, розпусти, бездуховності, формує у громадян переважання у суспільній свідомості

негативних тенденцій – негативних оцінок політичної ситуації, невдоволення власним становищем, песимізму, радикальних настроїв, аномійної деморалізованості.

Підрозділ 3.3. «Правові засади та організація діяльності суб'єктів запобігання злочинності органами місцевого самоврядування на загальносоціальному, кримінологічному та індивідуальному рівнях» надає характеристику запобіжним заходам та суб'єктам запобіжної діяльності за якими запобігання злочинам повинно торкатися усіх аспектів суспільного життя: від політики, ідеології, економіки до культури та побуту.

Вказано, що загальносоціальне запобігання здійснюється різними органами держави, органами місцевого самоврядування, а також суспільними формуваннями, для яких функція протидії злочинності не є головною чи професійною. Ресурсний потенціал загальносоціального напрямку запобігання злочинності полягає в тому, що він спрямований на вдосконалення суспільних відносин з метою поступового усунення негативних явищ, криміногенних суперечностей, що формують викривлену правосвідомість, злочинну мотивацію і іншу протиправну поведінку. Надано характеристику загальносоціальним заходам, що здійснюються органами місцевого самоврядування за сферами та цілями здійснення: соціально-економічним; господарчо-управлінським; ідеологічним; культурно-виховним; соціально-демографічним; науковим; правовим; технічним; технологічним; екологічним; архітектурним; фінансовим; освітнім; інформаційним; комунікаційним; оборонним та ін. Обов'язковим результатом таких заходів повинно стати зростання антикриміногенного потенціалу в суспільстві і підвищення моральності й правосвідомості громадян.

Зазначено, що спеціально-кримінологічні заходи мають більш цілеспрямоване призначення й направлені на запобігання конкретних видів злочинів. Вони повинні входити до компетенції не тільки правоохоронних органів, а й органів місцевого самоврядування. Об'єктами їх безпосереднього впливу повинні стати заходи з протидії пияцтву, алкоголізму, вживанню наркотичних та психотропних речовин, запобігання безпритульності та жебрацтву, проституції, дрібному хуліганству тощо. Особлива увага повинна приділятися молоді з нестійкою поведінкою. Арсенал заходів характеризується взаємодією загальноуправлінських та загальновиховних заходів, а також соціальних та правових заходів впливу на злочинність, її окремі види або недопущення конкретних злочинів.

Оскільки злочини, як правило, вчиняються не випадково, частіше за все їм передують антисуспільна поведінка, тобто формування злочинної поведінки не є одноразовим актом, а відбувається поступово, на різних етапах життєдіяльності індивіда його антисуспільна діяльність виражається в різних формах і протікає з неоднаковим ступенем інтенсивності. Тому задля блокування негативних факторів, що можуть призвести до вчинення злочинів, органи місцевого самоврядування в змозі запобігти вчиненню злочинів не лише через вплив на конкретну особу, а й через оточуюче середовище та мікро- й макроклімат.

Констатовано, що оскільки простежується причинно-наслідковий зв'язок між показниками злочинності й участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам, здійснення запобіжної діяльності на загальносоціальному, спеціально-

кримінологічному та індивідуальному рівнях створює можливість проведення багатовекторних заходів що, безумовно, сприятиме зниженню рівня злочинності.

Розділ 4 «Формування стратегічного напрямку національної політики щодо захисту прав і свобод громадян як основи запобігання злочинам» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 4.1. «Кримінологічний механізм захисту прав і свобод громадян органами місцевого самоврядування й державою від кримінальних загроз в умовах глобалізації» висвітлює розуміння про права і свободи людини та громадянина, показує правозахисний механізм і роль органів місцевого самоврядування як гарантів їх дотримання в Україні.

Серед позитивних зрушень в сьогоденній Україні називаються реформування сучасної судової системи, прокуратури, нової української поліції, кримінально-виконавчої системи тощо.

Зазначено, що з одного боку, перед Україною постає завдання продовжити інтеграцію у світове співтовариство, з іншого, зберегти власну автентичність, увібрати переваги від глобалізації та вберегтися від небезпечних її проявів. Зроблено висновок, що попри швидкість, з якою глобалізація пронизує життя, необхідно дбати про збереження власних здобутків, традицій, особливостей менталітету, культури та надзвичайно потужного інтелектуального потенціалу, що можливо за активної участі органів місцевого самоврядування. Для цих цілей використовуються з давніх часів різні регулятори – моральні, релігійні, правові, технічні, звичаї і традиції.

Підтримано позиції, котрі вироблені кримінологічною наукою щодо механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. Основними частинами цього механізму є: нормотворча діяльність (розробка документів, що регламентують захист прав і свобод людини і громадянина); суб'єкти, що забезпечують реалізацію захист прав і свобод людини і громадянина (загалом, та тих чи інших прав зокрема); практика застосування нормативних документів; контроль за реалізацією нормативних документів та застосування процедури вирішення спірних питань, що виникають у ході реалізацію захисту прав і свобод людини і громадянина.

Надано пропозиції доповнити Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» та запропоновано проект Закону України «Про охорону громадського порядку за участі громадян України».

У підрозділі 4.2. «Роль органів місцевого самоврядування у формуванні загальних ціннісних орієнтацій громадян територіальних громад» піддаються аналізу неocenенні втрати ХХ ст. від втілення в життя українських громадян методів економічного та політичного насилля, тотальної націоналізації промисловості, голодомору, знищення найпродуктивніших селянських господарств, примусової конфіскації у селянства десятків мільйонів пудів продовольства, переслідувань, проведення ударних кампаній, дії надзвичайних позасудових органів («трійок»), які мали право розстрілу на місці на «законних» підставах того часу. Одночасно зазначено, що в основі кожного закону є природні права, коли з одного боку необхідно шукати в усьому міру й слідувати йому, а з іншого – мати природне право захищати себе, власну гідність, свободу, інші цінності усіма можливими засобами.

Підкреслено, що сьогодні незначна увага приділяється соціальному капіталу, як своєрідному ресурсу, що дозволяє людині завдяки доступу до соціальних зв'язків одержувати певні переваги і нові можливості для реалізації своїх здібностей, запроваджувати нові форми об'єднання громади у запобіганні злочинам.

Розглянуто принципи, які забезпечують домінування загальнолюдських цінностей, єдність суспільних та особистих інтересів. Адже виходячи з філософсько-правового розуміння, принцип дозволу – це опора на довіру і сумлінність суб'єктів суспільних відносин, на ті механізми і стимули, які визначають поведінку членів територіальних громад. З кримінологічних позицій, саме ціннісно-нормативна система стабільного суспільства регулює соціальну поведінку особи, формує ціннісні орієнтації, установки, життєві цілі.

Наведено результати проведеного анкетування громадян на предмет їх ціннісних орієнтацій, ставлення до норм моралі, права та закону. Якщо протягом століть базовими цінностями вважалися людське життя, свобода, сім'я, робота, благополуччя людини, то нині переважна більшість опитаних респондентів поряд із такими невід'ємними цінностями, як життя і здоров'я поставили на перше місце матеріальне благополуччя (68 %). Практично знецінені такі цінності, як свобода (19 %), моральність та духовність (9 %); честь і гідність (5 %). Занепокоєння викликає й той факт, що хоча 16 % визнають, що наша держава є такою, як задекларовано у Конституції України, 11 % респондентів з числа осіб, що ствердно відповіли, визначились, що у більшості випадків лише на папері державу можна назвати суверенною, незалежною, демократичною, соціальною й правовою, оскільки такі декларативні твердження насправді нічим не підкріплені. Особливо таке нігілістичне ставлення до загальних ціннісних орієнтацій, відверте нехтування законами та мораллю проявилось у молодого покоління.

Зазначено, що на відміну від інших соціальних ідей і політичних орієнтацій демократична правова держава при верховенстві правового закону, пріоритеті прав людини і громадянина, повинна і в змозі призупинити зростання злочинності. Ця теза повинна сприйматися суспільством як установка на майбутнє України, а в центрі уваги органів місцевого самоврядування повинні стояти питання впливу загальної атмосфери, що склалася в суспільстві, на відновлення моральних цінностей.

Розділ 5 «Сучасні проблеми вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування по запобіганню злочинам» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 5.1. *«Взаємодія органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів й інших установ, органів і об'єднань по запобіганню злочинам»* зазначено, що однією з важливих функцій органів місцевого самоврядування є забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, а при загрозі криміналізації суспільства даний напрям діяльності місцевої влади є одним із пріоритетних. Поряд з цим окреслені напрями взаємодії територіальних громад та правоохоронних органів й інших установ, органів і об'єднань по запобіганню злочинам.

Визначено основні напрями взаємодії по запобіганню злочинам із правоохоронними органами, а саме: прокуратурою, органами внутрішніх справ, служби безпеки України, військовими службами правопорядку в Збройних силах

України, митними органами, екологічною службою, органами охорони державного кордону, органами й установами виконання покарань, органами державної податкової служби, органами державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, органами державної лісової охорони. Зазначено, що в сучасних умовах конче потрібна не тільки координація дій по запобіганню злочинам, а й нагляд за діяльністю правоохоронців з боку місцевої громади. З метою забезпечення найбільшої ефективності такої діяльності, вона повинна здійснюватись на основі загальноприйнятних принципів верховенства права, системності, взаємоповаги, збереження і поваги до основних прав і свобод усіх громадян, своєчасності, достатності, індивідуалізації та диференціації загальнопревентивних, спеціально-кримінологічних і індивідуальних заходів впливу.

Підрозділ 5.2. «Напрямки співпраці органів місцевого самоврядування із установами виконання покарань та органами пробації» висвітлює розуміння глобальної проблеми, котра визначає, що займатися порушником, який отримав покарання, має не тільки Державна кримінально-виконавча служба та система пробації, що мають певні методики та свої інструменти, що полягають, зокрема, в ізоляції злочинця з метою запобігання повторному вчиненню злочину, а й громада.

Оскільки концентрація в одному місці осіб, які вчинили злочин і відбувають покарання, є значною і представляє певну загрозу для суспільства (більша частина осіб скоїла тяжкі та особливо тяжкі злочини), громада повинна втручатися й активно співпрацювати з працівниками цих установ, а також допомагати засудженим.

Констатовано, що соціальне відновлення особи, яка відбуває покарання в установах КВС, можливо лише за підтримки суспільства (територіальної громади та її органів місцевого самоврядування, сім'ї, трудового колективу тощо), допомоги держави та власного прагнення засудженого.

Визначені головні напрями співпраці органів місцевого самоврядування із установами виконання покарань та органами пробації: забезпечення особистої безпеки, дотримання прав і свобод засуджених і персоналу; допомога в реалізації запобіжної функції в процесі відбування покарання засудженими до позбавлення волі; залучення до впливу на злочинців представників освічених верств населення; сприяння якісному виконанню покарань, що не пов'язані із позбавленням волі; допомога у працевикористанні; сприяння отриманню сучасних освітніх послуг; громадський контроль; відновлення громадських зв'язків та виправний вплив на засуджених; поступенітенціарний («постпунітивний») супровід та ресоціалізація засуджених.

У підрозділі 5.3. «Міжнародна практика та позитивний досвід органів місцевого самоврядування зарубіжних країн у запобіганні злочинам» досліджені приклади участі громадян в охороні громадського порядку, що не тільки відповідає інтересам суспільства, але є важливою формою участі громадян в управлінні державою. Зазначено, що вагомий вплив на визначення змісту та форми участі органів місцевого самоврядування у діяльності із запобігання злочинам мають міжнародні нормативно правові акти та активна позиція, що висловлюється міжнародною спільнотою (Сальвадорська декларація, прийнята на XII Конгресі ООН, 2010 р.; XIII Конгрес ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя, що відбувався протягом 12–19 квітня 2015 р. у м. Доха (Катар) тощо).

Узагальнення міжнародного досвіду участі громадськості у запобіганні злочинності дало підстави виділити такі основні напрями діяльності: 1) перевиховання та реабілітація злочинців; 2) застосування програм позасудових засобів впливу на винних; 3) участь у громадських програмах виправної дії, умовно-дострокового звільнення; 4) працевлаштування колишніх засуджених та їх опіка.

Досліджено закордонний досвід у запобіганні злочинності як країн, що входили до складу СРСР (Білорусь, Грузія, Казахстан, Російська Федерація, Узбекистан, Литва, Латвія, Естонія), так і країн Європи, котрі є показником стабільності (Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, Великобританія, Польща, Чехія, Болгарія, Словенія, Нідерланди, Бельгія, Угорщина тощо), а також Скандинавських країн, США, Бразилії, Монголії, Японії.

Констатовано, що найбільш досконалі правові стандарти у запобіганні злочинів порівняно з іншими європейськими країнами має Франція. Зазначено, що традиційні цілі, такі як превенція, «викорінення злочинності» чи «захист суспільства» поступово стали змінюватись на більш прийнятні, зокрема: 1) мінімізація шкідливого впливу злочинності і контроль над витратами суспільства, пов'язаними із злочинністю (мета мінімізації); 2) справедливий розподіл витрат від злочинів між суспільством, правопорушником та жертвою злочину (мета справедливого розподілу) тощо. Особливе значення надається територіальними громадами використанню засобів, які лише опосередковано впливають на рівень злочинності, однак в змозі нейтралізувати негативні наслідки від вчинення злочину, в першу чергу, які стосуються жертви злочину, її страждання, матеріальні та фізичні втрати тощо.

Досить повчальною є скандинавська модель протидії злочинам, в основі якої закладено орієнтацію на покращення соціально-економічного рівня населення. Ця модель є прикладом прагматичного підходу, що відображає моральні цінності скандинавського ідеалу держави, згідно з яким позитивні економічні та соціальні заходи вже самі по собі є протидією проти злочинності, соціальної маргіналізації та занепаду. Запропоновано перейняти досвід країн, у яких органи місцевого самоврядування спрямовують свою діяльність на запобігання злочинам.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яка полягає у комплексному, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки виявленні, описі й поясненні місця, ролі та функцій органів місцевого самоврядування, як у загальній структурі суб'єктів запобігання злочинності, так і у запобіганні окремим видам злочинів (крадіжок, грабежів, злочинів проти громадського порядку і моральності тощо) та показано причинно-наслідковий зв'язок між показниками злочинності та участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам.

У результаті проведеного дослідження сформовано концепцію кримінологічного забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування, а також сформовано основні напрями удосконалення запобіжної діяльності шляхом вдосконалення нормативно-правової бази, взаємодії з

правоохоронними органами, координації заходів, нагляду та контролю за їх виконанням.

1. Розглянуто історичні, філософські і загальнотеоретичні погляди на участь суспільства у запобіганні злочинам та встановлені еволюційні тенденції розвитку кримінологічного пізнання участі органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам із визначенням їх значення для сучасного розвитку вчення про запобігання злочинності у сучасній Україні. З огляду на досить великі обсяги матеріалу, що пов'язано із хронологічними межами (епоха Стародавнього Сходу, античний період, середні віки та до початку ХХ ст.), проведено вибірковий аналіз думок учених та досліджень історичних і законодавчих прикладів із запобігання злочинам, що дало змогу сформуванню цілісного уявлення про участь суспільства в запобіганні злочинам. Зазначено, що незважаючи на панування релігійних догм, різних видів покарання за злочин, що найкращими засобами усунення злочинів визначені ліквідація бідності і безправ'я найбільш незахищених верств населення, громадський осуд та одночасно громадська підтримка, гармонія в суспільстві та соціальний мир.

2. Визнано, що забезпечення протидії злочинності неможливо також без вивчення участі громадськості в запобіганні злочинам у радянський період. Вказано, що у рамках правового поля колишнього Радянського Союзу не можна однозначно визначити роль і участь громадськості в запобіганні злочинам. У першу чергу це стосується Жовтневого перевороту. Тотальна заляканість, репресії, насильство не дозволяли зближуватися населенню з правоохоронними органами й проводити масштабні спільні заходи щодо запобігання злочинам. Майже до середини 50-х років минулого століття панувало спотворене уявлення про шляхи та способи впливу на злочинність. Пріоритет віддавався каральним методам, виховно-профілактичні заходи, по суті, відкидалися. Лише з 60-х років ХХ ст. в СРСР склалася цілісна система суб'єктів запобігання злочинам, де громадськість відігравала домінуючу роль, а органи місцевого самоврядування направили свою діяльність на профілактичну роботу (народні дружини, товариські суди, комісії в справах неповнолітніх, спостережні комісії, товариство «Знання», громадський контроль тощо). Розглядаючи участь громадськості у запобіганні злочинам у радянський період, акцентовано увагу на такому важливому напрямку, як взаємодія правоохоронних органів з органами місцевого самоврядування, зокрема, спільній діяльності з координування функцій боротьби зі злочинністю, що виражалось в проведенні спільних нарад по регіонах і здійсненні цієї діяльності в процесі повсякденної роботи. Як вбачається, така діяльність була б корисною для планування й проведення спільних заходів із запобігання злочинам в умовах сьогодення.

3. У результаті проведеного аналізу сучасного стану проблем, що породжені глобалізаційними процесами, учасником яких є сьогодні і Україна, можна впевнено стверджувати, що питання запобігання та протидії злочинності в контексті всеохоплюючої інтеграції (політичної, економічної, правової тощо), займає одне із ключових місць. Втім, стан забезпечення запобігання злочинності в Україні не можна вважати повністю задовільним, зокрема й тому що діяльність органів місцевого самоврядування щодо запобігання злочинам, зміцнення громадського порядку має, здебільшого, формальний характер, а вжиті заходи та профілактичні дії

не повною мірою відповідають криміногенній ситуації, що склалась у країні, і тому не можуть привести до корінного підриву основ і бази такого роду кримінальних проявів.

Констатовано, що визнання місцевого самоврядування одним з ключових суб'єктів запобіжної й профілактичної діяльності не стало поштовхом для поглиблення наукових розвідок. До 2010 р. в Україні не існувало ґрунтовної монографічної праці, яка б стосувалась суто питань запобігання злочинам органами місцевого самоврядування, незважаючи на особливу актуальність цієї тематики в зв'язку із запровадженням децентралізації, зміни підходів у організації роботи місцевого самоврядування, поглиблення економічної кризи, проведення антитерористичної операції на сході України, що, між іншим, негативно впливає й на рівень злочинності в країні. Наведене лише підтверджує необхідність максимального посилення наукових пошуків у визначенні ролі місцевого самоврядування в запобіганні злочинам.

4. Здійснена класифікація методів забезпечення запобігання злочинам органами місцевого самоврядування. Зазначено, що відповідно до обраного предмету дослідження доцільно спиратися на діалектичний метод наукового пізнання. В роботі охарактеризовано логіку наукового пошуку з використанням загальнонаукових методів та спеціально-наукових методів кримінологічних досліджень. Констатовано, що діяльність органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам повинна перевірятися практикою, коригуватися, розвиватися й удосконалюватися відповідно до потреб прогресу суспільства.

5. Досліджено структуру та основний зміст функцій органів місцевого самоврядування як суб'єктів запобігання злочинам. Вказано, що відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 2. «Поняття місцевого самоврядування») місцеве самоврядування в Україні спроможне вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і Законів України. Місцеве самоврядування, у тому числі у сфері протидії злочинності, здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Аналіз законодавства України дає змогу виявити окремі нормативні акти, що певною мірою регулюють таку діяльність, проте наявних на сьогодні механізмів правового регулювання в цьому напрямку явно недостатньо. Незважаючи на те, що органи місцевого самоврядування мали б посісти особливе місце у системі суб'єктів запобігання злочинам, на жаль, цього не відбувається. Більш того, суспільству все частіше нав'язується думка про збільшення меж кримінальної відповідальності й посилення покарання, на відміну від вжиття дієвих запобіжних заходів, здатних стримати швидке зростання й поширення злочинності.

6. Характеристика основних функцій органів місцевого самоврядування по запобіганню злочинам дозволяє виділити такі основні напрями роботи у сфері протидії злочинності як взаємодія, координація, нагляд, контроль. Головним стратегічним напрямом запобігання злочинам має стати створення надійних правових механізмів і широке залучення важелів громадянського суспільства, в першу чергу – правової спільноти. Загалом конкретні заходи щодо запобігання

злочинам повинні бути спрямовані на вдосконалення нормативно-правової бази. Забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян є одними з основних функцій місцевого самоврядування.

Відзначено необхідність переформатування основної діяльності органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам, оскільки вони викладені, як правило, схематично, у загальній формі, предметно не регламентовані повноваження, правові засоби, форми здійснення запобіжної діяльності. Такий підхід не сприяє належному здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування по взаємодії з правоохоронцями, координації спільних дій, нагляду та супроводу основних запобіжних заходів.

7. Проаналізовано криміногенну ситуацію в Україні й на місцевому рівні з метою встановлення причинно-наслідкового зв'язку між показниками злочинності та участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам. Констатовано негативний розвиток криміногенної ситуації в Україні за усіма показниками. Встановлено суттєве зростання тяжких і особливо тяжких злочинів, незмінно високою залишається кількість крадіжок, грабежів, розбоїв, злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї. Серйозну загрозу становить організована злочинність. Водночас, окремі злочини характеризуються високою латентністю, значна частина злочинів залишаються нерозкритими.

Оскільки важливим елементом будь-якого виду запобіжної діяльності є ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення відносно параметрів злочинності на тій або іншій території, підтримується твердження щодо перенесення акцентів наукових досліджень із загальнодержавного на конкретний територіальний рівень – регіон, область, місто, вулицю і т.д.; пристосування наукових результатів до конкретних потреб місцевих органів влади та територіальних правоохоронних органів. На прикладі Чернігівського регіону показано пряму залежність кількісно-якісних показників злочинності від діяльності або бездіяльності органів місцевого самоврядування по здійсненню профілактичних заходів.

Наголошено, що будь-які зусилля державних органів будуть марними, якщо не спиратимуться на органи місцевого самоврядування, не сприятимуть залученню суспільства до активної протидії злочинності. Саме громадянське суспільство, особливо органи місцевого самоврядування, повинні відігравати суттєву роль у протидії протиправній поведінці окремих верств населення та вчиненню ними злочинів.

8. З'ясовано основні фактори, що детермінують сучасну злочинність в Україні та, зокрема, на регіональному рівні. Має місце системна криза в усіх сферах – економічній, політичній, соціальній, ідеологічній, духовній тощо. На фоні поширення соціальної напруги, зростання нігілістичних настроїв, зменшення культурного та освітнього рівня окремих прошарків населення, політичного маніпулювання, а з недавнього часу і протистояння на релігійному ґрунті, відбувається збільшення криміналітету та осіб з нестійкою поведінкою, схильних до вчинення протиправних дій.

Зазначено, що детермінантами значного зростання злочинності і криміналізації суспільних відносин є не тільки негативні соціально-економічні фактори, а й нездатність протиставити цим факторам зважену державну економічну,

соціальну, правову політику і організаційно-правовий механізм її реалізації на всій території країни, забезпечити належний правовий порядок регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за прийняті рішення, у тому числі в сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і сваволі.

9. Визначено, що вимоги глобалізаційних процесів примушують розглянути ресурс кримінологічної політики з точки зору реалій сьогодення і перспективних можливостей для досягнення її цілей. Зауважено, що впровадження в практичну площину кримінологічної політики потребує значного ресурсного забезпечення: ідеологічного, правового, організаційного, матеріально-технічного тощо. Сьогодні держава значною мірою покладає це на правоохоронні органи. Проте, за своїми ресурсними можливостями вони не в змозі охопити багатогранність її проблем.

З одного боку, перед Україною постає завдання продовжити інтеграцію в світове співтовариство, з іншого, зберегти власну автентичність, увібрати переваги від глобалізації та вберегтися від небезпечних її проявів. Вказано, що попри швидкість, з якою глобалізація пронизує суспільне життя, необхідно дбати про збереження власних здобутків, традицій, особливостей менталітету, культури та потужного інтелектуального потенціалу. Саме ці напрямки повинні бути пріоритетними в діяльності органів місцевого самоврядування. Характеристика участі органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам дозволяє вказати, що суспільство досягло такого етапу розвитку, коли через рівень правосвідомості, морально-духовні ціннісні орієнтири, потребує предметного, регламентованого нормативного загального акту, який би окреслив повноваження, правові засоби, форми здійснення запобіжної діяльності місцевих громад.

10. Зазначено, що запобігання злочинам повинно торкатися всіх аспектів суспільного життя: від політики, ідеології, економіки до культури та побуту.

Ресурсний потенціал загальносоціального напрямку запобігання злочинам, що здійснюється органами місцевого самоврядування, полягає в тому, що він спрямований на вдосконалення суспільних відносин з метою поступового усунення негативних явищ і криміногенних чинників, що формують викривлену правосвідомість, злочинну мотивацію і іншу протиправну поведінку. За сферами та цілями здійснення загальносоціальні заходи можуть бути такими: соціально-економічні; господарсько-управлінські; ідеологічні; культурно-виховні; соціально-демографічні; наукові; правові; технічні; технологічні; екологічні; архітектурні; фінансові; освітні; інформаційні; комунікаційні; оборонні та ін. Обов'язковим результатом цього повинно стати зростання антикриміногенного потенціалу в суспільстві і підвищення моральності й правосвідомості громадян.

11. Визначено, що для членів територіальної громади спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам мають широкий спектр дії. Зокрема, якщо класифікувати такі заходи за моментом їх застосування, можна виділити такі: виявлення та контроль неблагополучних сімей; вплив на сімейно-побутові та трудові або навчальні відносини; розвиток позитивних соціальних зв'язків та нейтралізація джерел негативного спрямування; корекція та психологічне й культурне оздоровлення мікросередовища, що впливає на формування особи;

запобігання та нейтралізація криміногенних явищ, що можуть виникати в регіоні тощо. Зазначено, що ефективна система запобігання злочинам можлива в умовах часткового обмеження прав людини та встановлення пріоритету інтересів колективної безпеки у порівнянні з індивідуальними правами. Одночасно констатовано, що сучасні заходи запобігання злочинам не повинні обмежувати право на життя, свободу слова, захист від тортур та жорстокого поводження, від дискримінації за усіма ознаками, а також право на використання правового захисту.

Під час реалізації спеціально-кримінологічних заходів органи місцевого самоврядування повинні зосереджуватись, як правило, на організаційних, культурно-виховних, оздоровчо-спортивних напрямках. Залучення громади до вирішення спільних питань дасть змогу не тільки запобігти протиправним вчинкам, а й підніматиме авторитет громади. Як вбачається, спеціально-кримінологічні запобіжні заходи повинні проводитися комплексно із залученням правоохоронних органів, інших представників, зокрема, органів освіти, мистецтва, розважальних та спортивних закладів, медичних установ, ЗМІ тощо.

12. Визначено, що заходи індивідуального запобігання також повинні знаходитися у полі зору органів місцевого самоврядування та застосовуватись по відношенню до конкретної особи, а саме: до осіб, які не вчинили протиправних дій, але своєю поведінкою, ставленням до оточуючих, знаходженням у несприятливому стані, неблагополучній сім'ї тощо, під впливом цих обставин можуть вчинити протиправні діяння; до осіб, які ведуть антигромадський спосіб життя, нехтують нормами моралі, вчинюють дрібні правопорушення; до осіб, які своїми діями провокують вчинення правопорушень і злочинів, ведуть себе агресивно, вчиняють насильницькі дії по відношенню до інших людей, були зайняті готуванням до вчинення злочину тощо; до осіб, які раніше вчинили злочин, відбували або відбувають (умовно, з випробуванням тощо) покарання, звільнені умовно-достроково, з метою профілактики недопущення ними повторних злочинів.

13. Визначено, що органи місцевого самоврядування на своєму рівні мають виконувати всі повноваження щодо її організаційно-управлінського забезпечення (планування, у тому числі комплексне, видання управлінсько-нормативних актів, безпосередня організація через постійні комісії, депутатів та ін.), здійснення контролю виконання, надання та використання певних ресурсів, залучення та активізації діяльності громадських об'єднань, створення і підтримки спеціалізованих самодіяльних організацій. Їх обов'язком є безпосереднє здійснення спрямованих економічних, освітніх, виховних, медичних, інших соціальних заходів, які мають загальносоціальне запобіжне значення, а також налагодження індивідуального запобігання вчиненню злочинів конкретними особами, в тому числі через надання останнім підтримки, допомоги, здійснення профілактичного контролю, соціальної реабілітації.

У свою чергу, прийняття рішень що стосуються запобігання злочинам, координування діяльності органів та установ, спільна робота з правоохоронними органами та належний контроль може призвести до зменшення числа злочинів серед населення. Саме такий підхід буде відповідати Європейським стандартам і призведе до значного покращення криміногенної ситуації. Одночасно, корегування політики органів місцевого самоврядування із розширенням їх повноважень, дозволить

накопичити позитивний досвід запобігання злочинності та злочинів шляхом підняття правосвідомості і моральності суспільства.

14. Виявлено й оцінено зв'язок між спільною діяльністю органів місцевого самоврядування та правоохоронними органами й іншими установами, органами і об'єднаннями по запобіганню злочинам. Вказані напрями можливої співпраці, зокрема, в частині формування морально-духовного світогляду громади, рівня довіри до правоохоронних органів, діяльності у сфері економічних відносин, посилення судового представництва інтересів громад при поданні позовів про відшкодування збитків, завданих використанням земельних ділянок комунальної власності без оформлення правовстановлюючих документів, розгляду справ про адміністративні правопорушення тощо. Окремо доведено необхідність створення муніципальної поліції та визначено необхідність її двоїстого положення у взаємодії при запобіганні як злочинності загалом, так і окремим видам злочинів.

Обґрунтовано позицію про необхідність заборони створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, зокрема, новостворених національних дружин, оскільки це негативно сприймається переважною частиною суспільства. Вказані можливі ризики у зв'язку з діяльністю новостворених національних дружин на тлі протистояння різних політичних сил спричиняють у суспільстві стурбованість, розбрат і побоювання за власне життя.

15. Доведено, що органи місцевого самоврядування повинні відігравати особливу роль у співпраці з органами й установами виконання покарань та органами пробації. Сучасна пенітенціарна система знаходиться в стані пошуку якісно нового підходу до процесу її розвитку, який повинен обов'язково враховувати основні позитивні й негативні традиції вітчизняної практики. Тому одними із важливих повноважень органів місцевого самоврядування є забезпечення дотримання прав і свобод засуджених і персоналу; допомога в реалізації запобіжної функції в процесі відбування покарання засудженими до позбавлення волі; сприяння якісному виконанню покарань; допомога у залученні засуджених до праці; громадський контроль; відновлення громадських зв'язків та виправний вплив на засуджених.

Зазначено, що розв'язання проблем, пов'язаних із залишенням засуджених у вільному суспільстві, потребує детального опрацювання, оскільки відомо немало випадків, коли такі особи вчиняли повторні злочини внаслідок недостатнього контролю за ними з боку уповноважених на це суб'єктів, а також в силу слабкої мотивації засуджених до зміни власних стереотипів кримінальної поведінки. До цього часу детально не розглянуто питання залучення громадських волонтерів; досудового вивчення особистості правопорушника та складання соціальної доповіді.

Значний інтерес представляє дослідження різних форм участі громадськості у виконанні пробації, визначення юридичного статусу осіб, які забезпечують контроль за поведінкою засуджених умовно, умовно-достроково звільнених і жінок, звільнених від відбування покарання з випробуванням, у зв'язку з чим було вивчено досвід становлення та розвитку служби пробації країнах: Бельгії, Болгарії, Великобританії, Данії, Ірландії, Іспанії, Італії, Латвії, Норвегії, Нідерландів, Німеччини, Словенії, Франції, Фінляндії, Чехії, Швейцарії та ін. Запропоновано перейняти досвід країн, у яких ефективно налагоджено співпрацю між органами місцевого самоврядування та органами пробації.

16. Розроблено комплекс пропозицій щодо вдосконалення повноважень органів місцевого самоврядування в сфері забезпечення запобігання злочинам. У зв'язку з цим також запропоновано внесення змін та доповнень до Законів України: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Надано проект Закону України «Про охорону громадського порядку за участі громадян України» у авторській редакції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальні посібники:

1. Шеремет О. С. Окремі питання участі місцевої громади у запобіганні злочинам в Україні // Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу: монографія/В. К. Матвійчук, О. Є. Гіда, Р. Б. Прилуцький [та ін.]; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. К. Матвійчука. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2014. С. 422–435.
2. Кримінологія. Загальна частина: навчальний посібник/С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, С. Г. Кулик, О. С. Шеремет. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. 658 с.
3. Шеремет О. С. Теорія та практика запобігання злочинам територіальними громадами: монографія. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 576 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Шеремет О. С. Зміст основних функцій органів місцевого самоврядування як суб'єкта запобігання злочинам. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2014. № 3 (45). С. 102–106.
2. Шеремет О. С. Запобігання злочинності співробітниками управління охорони здоров'я й відділу по фізичній культурі та спорту міської ради. *Право та державне управління.* 2014. № 4 (17). С. 91–94.
3. Шеремет О. С. Напрями роботи органів місцевого самоврядування в протидії злочинності: досвід іноземних держав. *Право та державне управління.* 2015. № 1 (18). С. 57–60.
4. Шеремет О. С. Роль органів місцевого самоврядування у кадровому забезпеченні правоохоронних органів та запобіганні злочинам. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2015. № 1 (47). С. 71–74.
5. Шеремет О. С. Місцеве самоврядування у протидії злочинам терористичного спрямування: ретроспективний аналіз. *Право та державне управління.* 2015. № 2 (19). С. 65–68.
6. Шеремет О. С. Охорона об'єктів культурної спадщини – обов'язок органів місцевого самоврядування. *Право та державне управління.* 2015. № 3 (20). С. 59–63.

7. Шеремет О. С. Роль органів місцевого самоврядування у формуванні загальних ціннісних орієнтацій місцевої громади. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2015. № 3 (49). С. 42–47.

8. Шеремет О. С. Феномен довіри як підстава формування соціального зв'язку в суспільстві у запобіганні злочинам. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 1 (51). С. 60–63.

9. Шеремет О. С. Завдання органів місцевого самоврядування з протидії злочинності у сфері економіки. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 2 (52). С. 97–100.

10. Шеремет О. С. Правова допомога населенню як частина загальносоціальних заходів запобігання злочинності органами місцевого самоврядування. *Право та державне управління*. 2016. № 2 (23). С. 102–105.

11. Шеремет О. С. Фінансова підтримка заходів по запобіганню злочинності органами місцевого самоврядування: регіональний досвід. *Юридична наука*. 2016. № 12 (66). С. 113–119.

12. Sheremet O. S. Financial support of the measures for crime prevention by local authorities (regional experience). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 244–249. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=2256 (дата звернення: 30.05.2018).

13. Шеремет О. С. Сучасна роль органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3–4. С. 35–38.

14. Шеремет О. С. Правовий стан та тенденції розвитку системи координації профілактики злочинів на територіальному рівні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2016. № 2 (14). С. 230–236.

15. Шеремет О. С. Регіональний рівень запобігання злочинності органами місцевого самоврядування: проблеми дослідження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1 (85). С. 259–268.

16. Шеремет О. С. Корупція в органах місцевого самоврядування та її запобігання в Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 182–192. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=2256. (дата звернення: 30.05.2018).

17. Шеремет О. С. Формування соціальних цінностей як завдання органів місцевого самоврядування у протидії злочинності. *Юридична наука*. 2017. № 2 (68). С. 154–160.

18. Шеремет О. С. Тлумачення поняття органів місцевого самоврядування для встановлення їх ролі у запобіганні злочинності. *Юридична наука*. 2017. № 3 (69). С. 28–36.

19. Шеремет О. С. Залучення місцевих громад та їх взаємодія з правоохоронними органами по запобіганню злочинам. *Юридична наука*. 2017. № 4 (70). С. 83–89.

20. Sheremet O. S. Corruption in Local Government and its Prevention in Ukraine. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. № 33. С. 14–22.

21. Шеремет О. С. Народні дружини, воєнізовані збройні формування чи муніципальна поліція: переваги та ризики для місцевої громади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. № 1. Т. 2. С. 108–111.

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав
з напряму, з якого підготовлено дисертацію:**

1. Шеремет О. С. Коррупция в Украине: общественная опасность и государственная политика в сфере противодействия. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2014. № 1 (15). С. 90–94.

2. Шеремет О. С. Участие органов местного самоуправления в профилактике преступлений и правонарушений. *Известия Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины*. 2017. № 2 (101). С. 131–135.

3. Шеремет О. С. Задачи органов местного самоуправления по успешной социальной адаптации освобожденных от наказания в Украине. *Leges si Viata*. 2017. № 4/2 (304). С. 134–137.

4. Sheremet O. S. Municipal police : the experience of the impact on crime and the prospects for its implementation by local self-government authority. *European political and law discourse*. 2017. № 4. С. 207–211.

Праці апробаційного характеру:

1. Шеремет О. С. Багатогранність участі місцевої громади у запобіганні злочинам // Політика в сфері боротьби зі злочинністю: мат-ли Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 1–2 березня 2013 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2012. С. 284–287.

2. Шеремет О. С. Спільна діяльність органів місцевого самоврядування та правоохоронців у боротьбі зі злочинністю // Актуальні проблеми публічного та приватного права: тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 жовтня 2013 р.)/за ред. В. М. Огаренка та ін. Запоріжжя: КПУ, 2013. С. 384–386.

3. Шеремет О. С., Денисова Т. А. Реалізація соціально-відновлювальної функції покарання членами релігійних та громадських організацій // Теоретичні засади та практика реалізації правової політики: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26 грудня 2013 р.)/Громад. орг. «Наукова просвіта» [та ін.]; за заг. ред. к.ю.н., доц. С. В. Дьоменко, д.ю.н., проф. засл. діяча науки РФ О. В. Малько. Запоріжжя: ФОП Зеленкевич Л. П., 2013. С. 203–206.

4. Шеремет О. С. Забезпечення міжнародних стандартів в системі запобігання злочинам органами місцевого самоврядування // Крымские юридические чтения: мат-лы Междунар. научно-практ. конф. (г. Симферополь, 30 января 2014 г.). Симферополь: Крымучпедгиз, 2014. С. 468–470.

5. Шеремет О. С. Нагляд органів місцевого самоврядування за діяльністю повних товариств як засіб запобігання господарським злочинам // Заходи кримінально-правового впливу: проблеми нормативної регламентації та ефективності застосування: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7 лютого 2014 р.). Одеса: Гельветика, 2014. С. 212–214.

6. Шеремет О. С. Участь органів місцевого самоврядування у профілактиці злочинності: загальні питання // Політика в сфері боротьби зі злочинністю: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 25 лютого – 2 березня 2014 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2014. С. 308–311.

7. Шеремет О. С. Місцеві програми із запобігання злочинам та завдання органів місцевого самоврядування // Актуальні проблеми юридичної науки 2014: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 березня 2014 р.). Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2014. С. 315–319.

8. Шеремет О. С. Органи місцевого самоврядування у протидії наркотизму // Протидія злочинності: теорія та практика: мат-ли VI міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 травня 2014 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2014. С. 183–185.

9. Шеремет О. С. Функції органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинності // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 жовтня 2014 р.). Харків: НЮА, 2014. С. 444–447.

10. Шеремет О. С. Запровадження муніципальної поліції в Україні: потреба часу // Актуальні проблеми публічного та приватного права: тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 17 жовтня 2014 р.)/за ред. В. М. Огаренка та ін. Запоріжжя: КПУ, 2014. С. 221–223.

11. Шеремет О. С. Протидія корупції органами місцевого самоврядування: реальність завдання // Актуальні проблеми кримінального права: зб. мат. міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 листопада 2014 р.). Київ: НАВС МВС України, 2014. С. 118–120.

12. Шеремет О. С. Повноваження органів місцевого самоврядування в сфері запобігання злочинності неповнолітніх // Політика в сфері боротьби зі злочинністю: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 13–14 березня 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. С. 69–71.

13. Шеремет О. С. Коррупция и противодействие ей органами местного самоуправления // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 03 квітня 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 240–243.

14. Шеремет О. С. Муніципальна поліція та збройні формування у протидії злочинності: платформа підтримки і застереження громади // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 травня 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 150–151.

15. Шеремет О. С. Участь органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам // Кримінальне покарання: традиції та новації: матер. Міжнар. кругл. столу (м. Полтава-Харків, 9–10 липня 2015 р.). Полтава–Харків: ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права», 2015. С. 172–174.

16. Шеремет О. С. Правосвідомість суспільства у протидії злочинності // Зб. тез кругл. столу, присвяченого 67-й річниці прийняття Загальної декларації прав

людини (м. Запоріжжя, 10 грудня 2015 р.)/за ред. А. О. Монаєнка. Запоріжжя: КПУ, 2015. С. 16–18.

17. Шеремет О. С. Місцева громада у протистоянні тероризму // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 вересня 2016 р.). Київ: Академія прокуратури України, 2016. С. 388–390.

18. Шеремет О. С., Пальченкова В. М. Соціальний контроль: від радянського періоду до сучасності // П'ятнадцять осінніх юридичних читань: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2016 р.). Хмельницький: Хмельницький ун-т управління та права, 2016. С. 38–40.

19. Шеремет О. С. Запобігання злочинності як комплексна, взаємопов'язана з іншими функціями, діяльність органів місцевого самоврядування // Матер. засід. кругл. столу, присвяченого 68-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Запоріжжя, 08 грудня 2016 р.). Запоріжжя: КПУ, 2016. С. 73–75.

20. Шеремет О. С. Роль органів місцевого самоврядування у нейтралізації основних причин злочинів, пов'язаних із землекористуванням // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький: Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2017. С. 446–449.

21. Шеремет О. С. Місцеве самоврядування та питання запобігання злочинності // Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав та свобод людини і громадянина: матер. кругл. столу (м. Запоріжжя, 10 березня 2017 р.). Запоріжжя: КПУ, 2017. С. 131–133.

22. Шеремет О. С. Об'єднання громади навколо ідеї «Безпечне місто – безпечна країна» // Кримінальне покарання: традиції та новації: матер. III Міжнар. круглого столу (м. Чернігів, 7–8 вересня 2017 р.). Чернігів: Академія Державної пенітенціарної служби, 2017. С. 116–119.

23. Шеремет О. С., Денисова Т. А. Науковці, практики та пересічні громадяни про злочинність в Україні та суспільну протидію їй // Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 листопада 2017 р.). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 71–72.

24. Шеремет О. С. Сучасні особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів як суб'єктів протидії злочинності // Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2018 р.) Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 361–364.

25. Шеремет О. С. Пределы допустимости участия граждан в охране общественного порядка и предупреждении преступлений // Приоритетные направления развития правовой системы общества: VII Международная научно-практическая конференция (г. Гомель, 3–4 мая 2018 г.). Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2018. С. 704–710.

26. Шеремет О. С. Допомога органів місцевого самоврядування у вирішенні митних та податкових проблем, що виникають у прикордонних регіонах // Митна політика України: економічні та правові аспекти: матер. наук.-практ. круглого столу (м. Запоріжжя, 8 червня 2018 р.). Запоріжжя: КПУ, 2018. С. 116–119.

АНОТАЦІЇ

Шеремет О. С. Органи місцевого самоврядування як суб'єкт запобігання злочинам. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2018; Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2018.

Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, в якому з урахуванням законодавства, досягнень теорії і практики, висунуто низку концептуальних у теоретичному та прикладному аспектах положень і висновків, які визначають поняття органів місцевого самоврядування як суб'єкту запобігання злочинам, розкривають їх місце, роль та функції.

Показано причинно-наслідковий зв'язок між показниками злочинності та участю органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинам. Констатовано, що охорона громадського порядку та профілактика правопорушень на регіональному рівні повинні бути віднесені до числа питань місцевого значення, що відповідало б положенням Конституції України. На цій основі запропоновано доцільність наділення органів місцевого самоврядування організаційною та координуючою функціями, щодо діяльності правоохоронних органів, що зможе обмежити пріоритет відомчих інтересів, усунути виникаючі протиріччя та неузгодженості в роботі. Доводиться доцільність використання муніципальної поліції при запобіганні окремих видів злочинів. Обґрунтовано необхідність взаємодії органів місцевого самоврядування, державної кримінально-виконавчої служби та органів пробації.

Ключові слова: безпека громадян, запобігання злочинам, злочинність, місцеве самоврядування, правоохоронні органи, територіальна громада, взаємодія, нагляд, контроль.

Шеремет О. С. Органы местного самоуправления как субъект предупреждения преступлений. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук (доктора наук) по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – Право). – Классический приватный университет, Запорожье, 2018; Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2018.

Диссертация является первым в Украине комплексным научным исследованием, в котором с учетом законодательства, достижений теории и практики, выдвинут ряд концептуальных в теоретическом и прикладном аспектах положений и выводов, которые определяют понятие органов местного

самоуправления как субъекта предупреждения преступлений, раскрывают их место, роль и функции.

Виявлена и представлена причинно-следственная связь между показателями преступности и участием органов местного самоуправления в предупреждении преступлений. Констатировано, что охрана общественного порядка и профилактика правонарушений на региональном уровне должны быть отнесены к числу вопросов местного значения, что соответствовало бы положениям Конституции Украины. На этой основе предложено наделить органы местного самоуправления организационной и координирующей функциями по отношению к деятельности правоохранительных органов, что сможет ограничить приоритет ведомственных интересов, устранить возникающие противоречия и несогласованности в работе. Указывается на целесообразность использования муниципальной полиции при предотвращении отдельных видов преступлений. Обоснована необходимость взаимодействия органов местного самоуправления с государственной уголовно-исполнительной службой и органами пробации.

Ключевые слова: безопасность граждан, предотвращение преступлений, преступность, местное самоуправление, правоохранительные органы, территориальная община, взаимодействие, надзор, контроль.

Sheremet O. S. Local government bodies as a subject of crime prevention. – *The qualification scientific work published as manuscript.*

The Thesis for Scientific Degree of Doctor of Law (Dr. hab.), Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2018; Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2018.

The thesis is the first complex scientific research in Ukraine in which, taking into account legislation, theoretical and practical achievements, a number of conceptual positions and conclusions in theoretical and applied aspects are put forward, in which the current state of development of the local governments bodies, their place, role and functions in the general structure of subjects of crime prevention, in the prevention of certain types of crimes, are revealed.

A cause-and-effect relationship between crime rates and the participation of the local government bodies in crime prevention is shown. Based on the analysis of crime in Ukraine, the thesis was formulated that the state policy of promoting the development of civil society in Ukraine should be aimed at using the capacity of the local government bodies to ensure non-conflict relations in ethno-national, cultural and religious spheres, expanding of social intersectional partnership between the government, business and civil society institutions. It is the local government that can create the conditions for direct involvement in the preparation of management decisions of interested public groups, which will contribute to ensuring public consent, social peace, sustainable development and stability in the state.

In the course of the study, on the basis of the developed methodology of identification and evaluation of communication between the local government bodies and law enforcement agencies, the public, the theoretical and practical importance of the

participation of the local government bodies, as an independent subject, in crime prevention by power balancing between the authorities and executive bodies, was proved.

The analysis of current legal framework for regulation of powers of the local government bodies to ensure the prevention of crime is presented and the ways and methods for its improvement are clarified. It was stated that the maintenance of public order and the prevention of offenses at the regional level should be attributed to the issues of local importance, which would comply with the provisions of the Constitution of Ukraine. Pursuant thereto, the content of powers of the local government bodies and the territorial community for the prevention of crimes was differentiated. These powers are reflected in the separation of powers functioning on the principles of democracy in the system of supreme legislative and executive bodies. Since the local government bodies are a concentrated expression of the power of local communities, they are independent in resolving issues within their competence. At the same time, the local government bodies are responsible to the voters, including for organization of safety of the citizens and prevention of crimes at the regional level.

The expediency of empowering the local government bodies with organizational and coordinating functions in relation to the activities of the law enforcement agencies has been proved. It is indicated that since most of the crime-preventive-actions of the law enforcement agencies coincide, and their functions overlap, in the context of decentralization, there is a need for a single coordinating body that can limit the priority of departmental interests and eliminate the contradictions and inconsistencies in work. Therefore, among the most important issues that should be resolved by the local government bodies, should be the issues of law enforcement. On this basis, it was proposed to use the municipal police in the prevention of crime in general, and certain types of crimes.

A holistic view of an extensive system of measures to improve the prevention of crimes at the regional level in its individual areas, notably, regulatory, organizational, informational, was formed.

The theoretical position was substantiated, which determines that the construction of an effective crime prevention system is possible under conditions of partial restriction of human rights and the priority of the interests of collective security in comparison with individual rights. At the same time, it was stated that modern crime prevention measures should not limit the right to life, freedom of speech, protection from torture and ill-treatment, from discrimination on all grounds, as well as the right to use legal protection, including judicially.

The necessity of interaction between the local government bodies, the state penitentiary service and probation bodies, their mutual assistance in the safe functioning of the penitentiary institutions located in each region is substantiated. It is indicated that since the society is responsible for its citizens, who are held in penitentiary institutions, the functions of control and supervision of the rights and freedoms of both convicts and the staff should be assigned to the local government bodies. The directions for assistance and interaction with the probation bodies and penal institutions have been identified.

In the XXI century, the creation of a reliable crime prevention system should be one of the priorities of the state policy to ensure the safety of society. Despite the seeming

invincibility of crime, especially fixed in the public consciousness, the local government bodies need to revive morality, restore legal ideology and form respect for criminal law.

Key words: citizens' safety, crime prevention, crime, local government, law enforcement agencies, territorial community, interaction, supervision, control.

Підписано до друку 23.11.2018 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.